

● درس سوم:

رازی و ساخت بیمارستان

■ اهداف

- ۱- ترغیب به بهره‌گیری از نیروی تفکر و تعقل و هوشمندی در زندگی
- ۲- تقویت قدرت درک متن در دانش‌آموزان
- ۳- آشنایی با یکی از شیوه‌های واژه‌سازی، از راه «واژه + گر» و «واژه + گار»
- ۴- تقویت مهارت گوش دادن و فن بیان
- ۵- آشنایی با نقش جمله در رساندن پیام
- ۶- آشنایی با دانشمند بزرگ «زکریای رازی».

■ آموزش

■ جلسه اول

آموزش درس	
۵۰ دقیقه	

روش پیشنهادی تدریس

حل مسئله و پرسش و پاسخ

روش حل مسئله

تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و اندیشه در کلاس درس و بهره‌گیری از روش حل مسئله در کارهای روزمره یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های آموزشی معلم به شمار می‌رود. دانش‌آموز می‌تواند از طریق فکر کردن یاد بگیرد و کار اصلی معلم، رشد قوه تفکر وی می‌باشد.

با این روش، هدف اصلی آن است که دانش‌آموز به کاربرد تفکر در حل مسائل روزمره زندگی پی ببرد.

اجرای این روش در گروه‌های سنی مختلف، متفاوت است.

۱- دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید.

۲- یک چیستان، معما و یا مسئله‌ای ساده را مطرح نمایید.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید ابتدا به صورت فردی به تفکر بپردازند و راه یا راه‌هایی برای حل مسئله مطرح شده، بیابند.

۴- از دانش‌آموزان بخواهید راه‌حل‌های پیشنهادی خود را با سایر اعضای گروه در میان بگذارند و مناسب بودن راه حل خود را با استدلال، اثبات نمایند.

۵- راه‌حل‌های پیشنهادی و تصویب شده هر گروه، در کلاس مورد بحث و گفت‌وگو قرار گیرد.

۶- راه حل‌های عملی‌تر و منطقی‌تر، روی تخته نوشته شود.

بدین ترتیب، دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که با تفکر و بهره‌گیری از خرد جمعی، می‌توانند به حل مسائل بپردازند.

اینک داستان «رازی و ساخت بیمارستان» را به روش قصه‌گویی برای کلاس روایت نمایید و یا اینکه در گروه، متن درس را بخوانند و سپس از آنها سؤال زیر را پرسید و بخواهید درباره آن با هم به بحث و گفت‌وگو بپردازند:

– ویژگی مهم «طیب بزرگ شهر» چه بود که او را از سایرین، متمایز می‌کرد؟

این سؤال، بسیار کلیدی است و نباید به سرعت از آن گذشت. دانش‌آموزان باید به این نتیجه برسند که طبیب بزرگ از قدرت عقل و دانش و هوشمندی خود به خوبی استفاده کرده است، در حالی که دیگران این طور نبوده‌اند؛ و همچنین او از حواس ظاهری که ابزار تفکر و رسیدن به شناخت هستند، خوب بهره گرفت.

دانش‌آموزان باید یاد بگیرند، نوع نگاه کردن آنها به اطرافشان با یک آدم معمولی فرق کند. پس از بحث در باره استفاده از حواس، ویژگی دوم، قدرت استنتاج و استنباط است، دانش‌آموز وقتی دیده‌های خود را کنار هم می‌گذارد و فکر می‌کند، به نتایجی می‌رسد که مانند حل چیستان است؛ لازمه این گونه استنباط تفکر و دقت است.

سرانجام، برای نهادینه کردن مطلب در ذهن دانش‌آموزان، از آنها بخواهید به مشاهده چیزی پیرامون خود پردازند و بر اساس مشاهدات خود، دست به استنباط بزنند. مثلاً دانش‌آموزان را تشویق کنید تا چگونگی اجرای مراسم صبحگاهی مدرسه را به مدت دو هفته، زیر نظر بگیرند و نتیجه مشاهدات خود را در جدولی ثبت کنند. در پایان آنها از کنار هم قرار دادن مشاهدات خود می‌توانند به استنباطی برسند و برنامه‌های مراسم صبحگاهی را نقد و بررسی کنند و پیشنهاد‌های سازنده‌ای برای بهتر شدن و تنوع، ارائه نمایند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

در این قسمت سؤالات درست و نادرست و درک مطلب از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود.

درک متن، بدان سان که پیش از این، توضیح داده شد فرایندی است که بر اثر تمرین و

تکرار، پدید می‌آید و تثبیت می‌شود. اجرای این مرحله، می‌تواند با گام‌های زیر، همراه باشد:

– ایجاد فرصت برای بازخوانی

– رایزنی و هم‌اندیشی

– طرح پرسش‌هایی از متن

– ارائه پرسش‌ها به گروه‌ها

– بررسی پاسخ‌ها.

واژه آموزی (ترکیب واژه + پسوند گر و گار)

در این بخش، دانش‌آموزان را به «روش استقرایی» با یکی از راه‌های ساخت واژه در زبان فارسی، آشنا می‌کنیم. یعنی از پیش، نمونه‌های مختلف از یک ساخت واژگانی (در این درس «واژه + پسوند گر و گار») و واژه‌هایی با ساخت‌های متفاوت را در برگه‌هایی جداگانه، آماده می‌کنیم و در اختیار گروه‌ها قرار می‌دهیم؛ یا روی تخته می‌نویسیم و از بچه‌ها می‌خواهیم تفاوت‌ها و شباهت‌ها را بیان کنند و آنها را در دسته‌های همسان، طبقه‌بندی نمایند؛ به این طریق، نمونه تکرار و همسان این درس، را خواهند شناخت.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

برای بهبود سواد خواندن بچه‌ها می‌توانید از آنها بخواهید متن درس را به صورت گروهی و یا فردی در حالت زمزمه بخوانند. همسویی با جمع به تقویت مهارت خواندن می‌انجامد. بهتر است در هر جلسه خواندن، از گونه متفاوت خواندن (فردی، گروهی، تندخوانی، بی‌صدا خوانی، دقیق‌خوانی، گذرا خوانی و...)، استفاده شود تا

فرصت تمرین هر گونه خواندنی، در کلاس فراهم آید.

فعّالیت‌های نوشتاری (۱): (واژه‌های با ارزش املائی)

نخست لازم است به چند پرسش و پاسخ آنها بپردازیم:

– خواست ما از «واژه‌های با ارزش» چیست؟

– چرا یک واژه ارزش یا اهمّیت املائی دارد و واژه دیگر ندارد؟

– املائی بودن یک واژه به چه عواملی وابسته است؟

واژه‌هایی در نوشتن املا با ارزش هستند که احتمال خطانویسی در آنها بیشتر باشد. یعنی هرچه میزان خطا بالاتر و بیشتر باشد، آن واژه در املا، مهم‌تر خواهد بود. واژه‌ای که میزان خطا پذیری آن هنگام نوشتن، هیچ یا بسیار کم است، پیداست که ارزش املائی آن هم بسیار اندک است. مثلاً واژه «درک» را کسی خطا نمی‌نویسد؛ زیرا هر سه نشانه آن (د، ر، ک) یک صدا و یک سیما دارند و انتخاب دیگری وجود ندارد.

اما واژه «درس» را احتمال دارد نادرست بنویسیم، چون صدای /س/ در خط فارسی چند شکل دارد:

– س

– ث

– ص.

بنابراین، هنگام نوشتن، سه گزینه برای انتخاب، پیش روی ماست و همین نکته، سبب اهمّیت یافتن و ارزش املائی این واژه و همهٔ واژه‌هایی می‌شود که این صدا در ساختمان آنها وجود دارد.

البته، افزون بر چند شکلی بودن برخی از نشانه‌ها، عوامل دیگری نیز بر املائی شدن و اهمّیت یافتن واژگان از دید نوشتاری تأثیرگذار هستند، در ادامه، برخی از آنها را نام می‌بریم:

– همسانی آوایی مثل صدای /ر/ و صدای /ل/.

– ضعف شنیداری

- نابسامانی و شلوغی فضا (تراحم شنیداری)
- نارسایی صدای خواننده متن
- وجود نشانه‌های لهجه‌ای و گویشی در خواننده متن.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه
۲- بخوان و حفظ کن	۳۰ دقیقه

خوانش متن

در باره چگونگی خواندن و لحن، پیش از این توضیح دادیم. لحن متن این درس، لحن داستانی — روایی است. یعنی متن را باید به آهنگی بخوانیم که شنونده، از طریق خواندن آن حس کند و دریابد که انگار داستانی در حال روایت و بازگویی است؛ بنابراین، متن باید ملایم و کشدار خوانده شود. رسا و شمرده خواندن و تغییر آهنگ صدا بر زیبایی خوانش و میزان تأثیرگذاری آن می‌افزاید.

بخوان و حفظ کن : خرد رهنمای و خرد دلگشای

در بخش «بخوان و حفظ کن» چند هدف اصلی، مورد توجه ماست :

- پرورش حافظه و حضور ذهن
- تقویت فن بیان از راه حفظ شعر
- تقویت درک زبان شعر

خوانش و فهم، که در پی هر «بخوان و حفظ کن» آمده، در حقیقت ایستگاهی برای تأمل بیشتر درباره مفاهیم و محتوای شعر است. همکاران گرامی از معنی کردن تک تک بیت‌های شعر به طور جدی باید پرهیز کنند. گفتن معنی واژه و راهنمایی کردن، ایرادی ندارد؛ اما کشف معنا را باید به عهده گروه‌های دانش آموزی بگذاریم.

درست خوانی و رعایت لحن مناسب، از موضوع‌هایی است که در آموزش و ارزش‌یابی از این بخش باید مورد توجه قرار بگیرد. بهره‌گیری از رمزینه‌های سریع پاسخ برای آشنایی با خواندن صحیح و تلفظ برخی واژگان، به شما کمک می‌کند و فضای کلاس را شاداب و متنوع می‌سازد.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲) : واژه‌سازی

واژه‌های جدید به شیوه‌های گوناگون ساخته می‌شوند. یکی از این شیوه‌ها، در کنار هم قرار دادن واژه‌های مختلف است.

روش دیگر، افزودن پسوند «گر» و «گار» به انتهای واژه است.

تمرین خواندن

دانش‌آموزان به صورت انفرادی متن را مطالعه کرده، سپس پاسخ سؤالات را که برخاسته از میزان درک مطلب در ذهنشان است، ارائه می‌دهند.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

در بخش اول، دانش‌آموزان یک به یک پای تخته آمده، هر کدام یک واژه از درس

را که شما می‌خوانید، روی تخته می‌نویسند. پس از آنکه مجموعه‌ای از واژه‌های باارزش املائی از متن درس روی تخته گردآوری شد، همه با هم واژه‌ها را جمع‌خوانی می‌کنند. در بخش دوم، واژه‌ها را از روی تخته پاک کنید و از بچه‌ها بخواهید واژه‌هایی را که به خاطر سپرده‌اند، روی برگه املاي خود بنویسند و جملاتی از متن درس را که این واژه‌ها در آن به کار رفته است، به خاطر آورده و بنویسند. پس از جمع‌آوری برگه‌ها و تصحیح آنها به رفع اشکالات دانش‌آموزان بپردازید.

این شگرد املائی، چند فایده دارد و اهداف آموزشی زیر را دنبال می‌کند:

- بازخوانی درس
- تقویت تأمل و دقت در نگاه
- تشخیص و استخراج واژگان املائی
- تقویت حافظه دیداری
- پرورش حافظه کوتاه مدت
- رشد و تقویت توانایی درست‌نویسی املاي واژه‌ها.

■ جلسه هفتم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۵۰ دقیقه

با طراحی آزمون مداد – کاغذی از دانش‌آموزان، آنها را ارزشیابی کرده، نتیجه را در پوشه کار ثبت کنید.

■ جلسه هشتم	
فعالیت نوشتاری (۳): نگارش	۵۰ دقیقه

نگارش : خاطره نویسی

در بخش فعالیت‌های نوشتاری، یکی از اصلی‌ترین اهداف ما، آموزش و تمرین مهارت نوشتن و نگارش است. در این درس، یکی از گونه‌های نوشتن (خاطره نویسی) آزموده می‌شود. خاطره یکی از اندوخته‌های ذهنی و بیشتر مبتنی بر حافظه بلند مدت است. در این دست‌ورزی نوشتاری، دانش‌آموزان، فرصت یادگیری و مرور اندوخته‌های ذهنی خود را پیدا می‌کنند. در تبدیل خاطره شفاهی به نوشته، افزون بر نکات یاد شده در کتاب، بهتر است نکات زیر هم رعایت شود :

- حفظ ترتیب رویدادها
- توجه به سیر زمانی وقوع خاطره
- بیان جزئیات و معرفی موضوع دقیق خاطره
- بهره‌گیری از توصیف
- حفظ ارتباط طولی و انسجام فکری نوشته
- رعایت ساختار نوشته
- به کارگیری نشانه‌های مناسب نگارشی.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

املاى پایان هر درس، علاوه بر سنجش میزان پیشرفت نوشتاری دانش آموز، بعد آموزشى را نیز پوشش مى دهد. مثل دروس قبل، املاى دو قسمتى شامل املاى تقریرى و فعالیت های املايى پیشنهاد مى گردد. در این قسمت، نمونه ای از بخش دوم املا، شامل فعالیت های املايى ارائه مى شود.

به نام خدا نام و نام خانوادگی : فعالیت املايى درس : رازى و ساخت بیمارستان تاریخ :				
سطوح عملکرد				
نیازمند آموزش	قابل قبول	خوب	خیلی خوب	ردیف
				۱
			جای خالی واژه ها را با نشانه های مناسب، تکمیل کن. خلا...ه * پر...و جو * ت...میم * ...یب * مس...له * ...وس	
			دور واژه های درست، خط بکش. فاسد - شرت - محمد زکریای رازی - بیمارستان - تکه گوشت - گرماب	۲
			جملات را با واژه های مناسب، تکمیل کن. بزرگ و دانشمند کسی است که بسیار پروردگار مهربان به ما فراوانی داده است. محمد زکریای رازی در ابتدای جوانی، ناچار در کار مى کرد.	۳

				واژه‌ها را به ترتیب حروف الفبا، مرتب کن. پیشنهاد – اندیشه – شگفت زده – خشکیده – محل	۴
بازخورد معلم :					